

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

**ELEWACJE KLASZTORU I WIRYDARZA
WRAZ Z FRAGMENTAMI MURÓW
OGRODZENIA
W ZESPOLE ZABUDOWY KLASZTORNEJ
OO. CYSTERSÓW W SZCZYRZYCU**

Autor programu:
mgr Karolina Pachuta

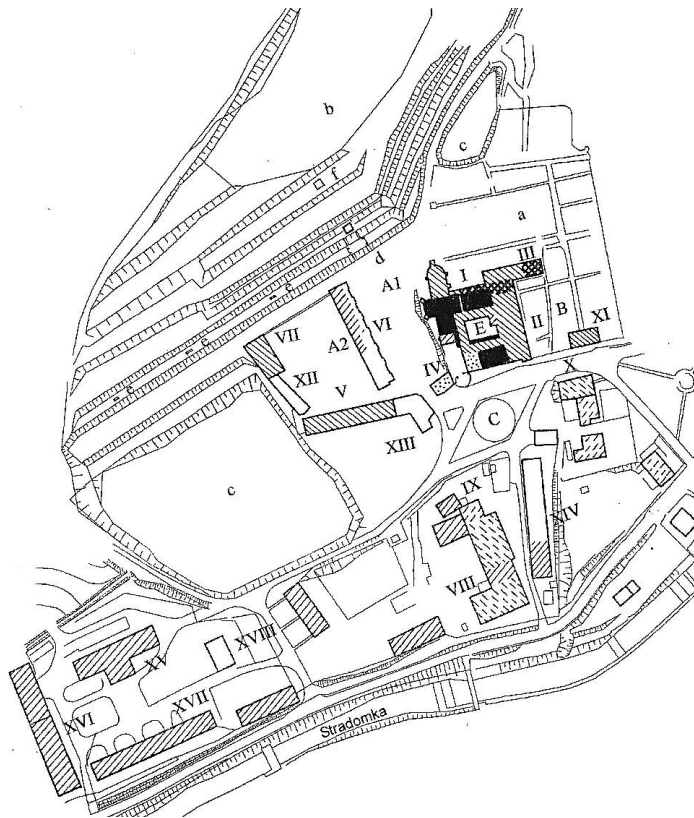
Kraków, lipiec 2025 rok

WSTĘP

Przedmiotem niniejszego programu prac konserwatorskich są elewacje klasztoru oraz wirydarza wraz z fragmentami murów ogrodzenia w zespole zabudowy klasztornej oo. cystersów w Szczyrzycu.

W niniejszym programie wykorzystano oznaczenia zgodne z inwentaryzacją będącą elementem projektu prac budowlanych dot. przedmiotowego obiektu pn. *Remont elewacji budynku klasztoru, remont części muru ogrodzenia w zespole zabudowy klasztornej oo. cystersów w Szczyrzycu*, opr. mgr inż. arch. Janusz Ćwiek, lipiec 2025 r.

W ww. projekcie ujęte zostały zagadnienia, których realizacja dopełni zabezpieczenie obiektu przed niszczeniem (m.in. korekta systemu odprowadzenia wód opadowych).

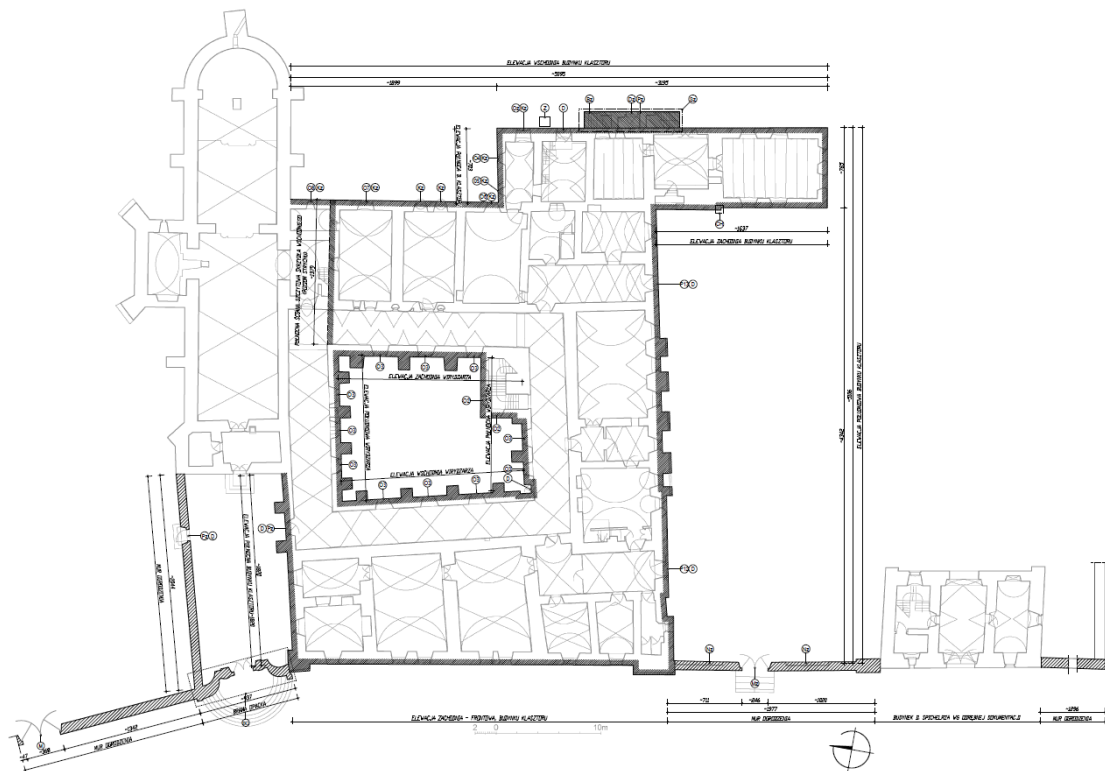
il. 1 Plan sytuacyjny zabudowań klasztornych oo. cystersów w Szczyrzycu [w:] E. Łużyńska, J.M. Marszałska, *Szczyrzyc. Dzieje budowy opactwa cysterskiego*, Wrocław, 2005 r.

Legenda:

I – kościół
 II – klauzura
 III – opactwo
 XI – muzeum, d. spichlerz
 XV – XVIII – zabudowania gospodarstwa

Dziedzińce:

A – tzw. Wielki (A1 – św. Stanisława,
 A2 – gospodarczy)
 B – opacki
 C – klasztorny
 E – wirydarz

il. 2 Plan sytuacyjny zabudowań klasztornych oo. cystersów w Szczyrzycu – fragment, [w]: *Remont elewacji budynku klasztoru, remont części muru ogrodzenia w zespole zabudowy klasztornej oo. cystersów w Szczyrzycu*, opr. mgr inż. arch. Janusz Ćwiek, lipiec 2025 r. Przyciemnioną linią oznaczono zakres niniejszego opracowania. Pełna forma oznaczeń włącznie ze szczegółową legendą znajduje się we ww. projekcie.

Szczegółowy zakres programu obejmuje:

- Tynki wraz ze sztukatorskimi dekoracjami architektonicznymi;
- Wątki murów odsłonięte na czas prac;
- Elementy kamienne: brama „Opacka”, portale, kamienne obramienia okien, elementy ogrodzenia (kamienna nakrywa w murze ogrodzenia od strony dziedzińca opackiego), schody przy elewacji wschodniej klasztoru, inne elementy kamienne (m.in. pojedyncze bloki w elewacji wirydarza);
- Elementy drewniane: drewniane drzwi w obrębie przedmiotowych elewacji, drewniane okno w elewacji wschodniej klasztoru;
- Elementy metalowe: metalowo-drewniane drzwi w elewacji wschodniej klasztoru, bramy prowadzące na dziedzińce: opacki oraz tzw. Wielki (św.

Stanisława), balustrada schodów przy elewacji wschodniej, ślusarka okienna i drzwiowa, kraty okien, pozostałe elementy metalowe (m.in. oprawy oświetlenia zewnętrznego, pochwyt przy bramie „Opackiej”, uchwyty na flagę).

Uwaga – niniejszy program prac konserwatorskich nie obejmuje tablic/płyt wmurowanych w elewacje wchodzące w zakres opracowania.

Szczegółowa lokalizacja elementów kamiennych (bramy „Opackiej”, portali, obramień kamiennych, schodów przy elewacji wschodniej klasztoru, kamiennej nakrywy w murze ogrodzenia), **elementów drewnianych** (drzwi, zabytkowego okna), **elementów metalowych** (bram, balustrady schodów przy elewacji wschodniej klasztoru, krat) **znajduje się w inwentaryzacji będącej elementem projektu prac budowlanych dot. przedmiotowego obiektu pn. *Remont elewacji budynku klasztoru, remont części muru ogrodzenia w zespole zabudowy klasztornej oo. cystersów w Szczyrzycu*, opr. mgr inż. arch. Janusz Ćwiek, lipiec 2025 r.**

HISTORIA I OPIS OBIEKTU

Autor Stanisław Cechosz

Początki fundacji

W północnej części Beskidu Wyspowego, w dolinie rzeki Stradomki wznosi się cysterskie opactwo w Szczyrzycu. Początki osadnictwa na tym terenie są prastare, bo sięgają okresu kultury łużyckiej, lecz znaną nam historię miejscowości zapisali dopiero cystersi¹.

Na mocy przywileju wydanego przez Henryka Brodatego w roku 1234, tereny te otrzymał wojewoda krakowski Teodor Gryfita, który rozpoczął intensywną akcję kolonizacyjną nowych włości². Na słabo podówczas zaludnione tereny wojewoda sprowadził także cystersów z Jędrzejowa, w latach 1231-43, osadzając ich w Ludźmierzu. Przed swoją śmiercią około roku 1237, hojnie uposażył nową fundację przekazując na ten cel prawie cały majątek³. Jednak niekorzystne usytuowanie klasztoru na terenach zalewowych było powodem przeniesienia konwentu z Ludźmierza do Szczyrzycy. Wieś ta również należała do Teodora Gryfity, który zakupił ją od swojego bratanka Sulisława. Zakonnicy przybyli tu jeszcze przed połową XIII wieku. Pierwszym opatem szczyrzyckim był Thecilino, wymieniony w dokumencie z roku 1252⁴. Po śmierci Teodora Gryfity, który prawdopodobnie zmarł bezpotomnie, głównymi patronami klasztoru zostali zapewne jego spadkobiercy, bratankowie Klemens i Marek.

Dzieje budowy opactwa

Początki konwentów zakonnych zwykle były trudne. Po osiedleniu się w dogodnym miejscu zakonnicy podejmowali długoletnie wysiłki nad zebraniem materiałów i środków finansowych koniecznych dla wzniesienia murowanej świątyni, klasztoru i trwałej zabudowy gospodarczej. Niekiedy przez całe stulecie zamieszkiwali budynki drewniane. Z tego samego materiału wznosili pierwszy kościół lub kaplicę klasztorą.

Budowę obecnego kościoła klasztornego rozpoczęto w 2. połowie XIV wieku, a więc po około stu latach od momentu objęcia fundacji. Wzniesiono świątynię jednonawową transeptem i krótkim, prosto zamkniętym prezbiterium. Część wschodnia kościoła nie

---

¹ Sowa B. *„Zarys dziejów klasztoru Cystersów w Szczyrzycu w okresie średniowiecza, Almanach Sądecki 1966, R. V nr 2 (15), s. 5.*

² Sowa B. *„Zarys dziejów klasztoru Cystersów w Szczyrzycu, s. 5.*

³ Kwiatkowska-Kopka B., *Najstarsze dzieje oo. cystersów w Szczyrzycu, Teki Krakowskie 1998/VIII, s. 27.*

⁴ Kodeks Dyplomatyczny Małopolski - KDM I, 39, s. 43-44

zachowała się do czasów obecnych. Istniejące prezbiterium pochodzi z XVII wieku. Ściany kościoła zostały wzniesione z kamieni łamanych lub częściowo ociosanych. W górnych partiach ścian wykorzystano również ułamki cegieł. W kościele do dzisiaj przetrwały trzy średniowieczne portale. W średniowieczu, jednocześnie z kościołem, wzniesiono również część obecnego budynku klasztornego. U schyłku średniowiecza klasztor składał się z murowanego domu wschodniego, zachodniego i wolnostojącego budynku na zachodzie, być może gospodarczego. Piętra tych budynków były prawdopodobnie drewniane. Tradycja budowania z drewna trwała długo i była głęboko zakorzeniona. Do XVII wieku wnętrze świątyni było wciąż przekryte drewnianymi stropami⁵.

W XVI wieku przebudowano budynek klasztorny i wzniesiono dom opacki. Pomimo tego stan opactwa przedstawiał się niezbyt korzystnie. Prace budowlane na szerszą skalę rozpoczęto za czasów opata Stanisława Korczaka Drohojowskiego w latach 1607 – 1632. Oprócz modernizacji kościoła zajęto się skrzydłami klasztornymi, które nadbudowano, a pomieszczeni i krużganki przekryto sklepieniami. Średniowieczny dom zachodni został wówczas rozebrany, poszerzono krużganki i zbudowano nowy refektarz oraz kuchnię⁶.

W tym okresie całkowicie zmieniono wschodnią część kościoła, po uprzednim zburzeniu średniowiecznego prezbiterium z kaplicami. Tak powstało obecne prezbiterium z absydą, będące przedłużeniem części zachodniej kościoła, a jego długość równała się długości nawy i środkowego przęsła transeptu. Wzniesiono też kilka budynków gospodarczych. Z przekazów pisanych są nam znane imiona i nazwiska kilku budowniczych: murarz Sebastian Żurkowski z Krakowa, Wojciech, Jakub z pomocnikiem Janem, murarz Franciszek Gujski z Krakowa, Stanisław Jurkowski, Jan Żywert i inni. Cegłę i dachówkę wypalał Wojciech z Grabna i Mateusz z Niepołomic. Rozpoczęte przez opata Drohojowskiego prace budowlane były kontynuowane po jego śmierci przez kolejnego opata Remigiusza Łukomskiego. Ukończono je w roku 1642, konsekrując świątynię pod wezwaniem Wniebowzięcia Matki Bożej i św. Stanisława Biskupa Męczennika. Nad wyposażeniem i wystrojem wnętrza pracowało wielu

---

⁵ E. Łużyńska, J. M. Marszałska, *Szczyrzyc. Dzieje budowy opactwa cysterskiego*, Wrocław 2005, s. 15-29

⁶ E. Łużyńska, *Dzieje budowy opactwa*, s. 35-44

zdolnych rzemieślników i artystów, zatrudnionych przez kolejnego opata Mikołaja Romiszowskiego (1684-1727)⁷.

Na początku XVIII wieku klasztor mocno podupadł z powodu nakładanych kontrybucji i zniszczeń powstałych po przemarszu wojsk rosyjskich i szwedzkich. Krótko potem przystąpiono do odbudowy kościoła i klasztoru. Zakrojone na większą skalę prace w klasztorze i kościele prowadził około połowy XVIII wieku opat Franciszek Pastoriusz, nazwany później „drugim budowniczym klasztoru”. W roku 1765 wybuchł wielki pożar. Z budynków gospodarczych ogień przeniósł się na dach refektarza i kościół. Spłonęły drewniane wieże zachodnie i sygnaturka z zegarem oraz dachy skrzydła zachodniego. Odbudowa po pożarze trwała za czasów opata Romualda Jabłonowskiego (1766-1768). W latach 1795 – 1796 rząd austriacki usiłował dokonać kasaty klasztoru i konfiskaty większości majątku. Ostatecznie klasztor wraz z konwentem został oddany pod jurysdykcję opata jędrzejowskiego i stał się przeoratem. Następnie większość dóbr opactwa zajęto na rzecz skarbu państwa i publicznie zlicytowano, a spichlerz sprzedano hrabiemu Marcelemu Dzieduszyńskiemu. Do ratowania klasztoru przyczynił się biskup tarnowski, Franciszek Pisztek, który zabiegał o przejęcie opieki nad klasztorem przez opactwo cysterskie w Czechach. Sytuacja uległa radykalnej zmianie dopiero w roku 1854, po wizytacji klasztoru przeprowadzonej przez kardynała Fryderyka Schwarzenberga z Pragi. W XIX wieku, na polecenie władz austriackich, dwukrotnie przeprowadzono inwentaryzację obejmującą kościół, klauzurę, zabudowania gospodarcze klasztoru i jego majątek. Dzięki tym inwentarzom można odtworzyć wygląd opactwa z 2. połowy XIX wieku. Przy bramie zachodniej znajdował się spichlerz opacki. Naprzeciw spichlerza mieścił się młyn wodny, murowany z kamienia i cegły, kryty gontem, do którego woda była doprowadzana rowem ze strumienia Ścieniawa⁸.

W roku 1887, za czasów przeora Wincentego Kolora, wybuchł kolejny pożar, ale spłonęła jedynie część dachów klasztornych. W kolejnym stuleciu następny przeor, Teodor Magiera, kontynuował prace remontowe. W roku 1913 powierzył artyście Janowi Budowskiemu wykonanie nowej polichromii w kościele klasztorным. Według jego projektów oszklono także okna świątyni. Po pierwszej wojnie światowej Szczyrzyc znalazł się w obrębie państwa polskiego i rozpoczęto starania o przywrócenie klasztorowi godności opactwa. W roku 1919, na mocy bulli papieża Benedykta XV

⁷ E. Łużyńska, *Dzieje budowy opactwa*, s. 47-48

⁸ E. Łużyńska, *Dzieje budowy opactwa*, s. 61-65

Constans sane, klasztor ponownie stał się opactwem. Opatem wybrano dotychczasowego przeora Teodora Magierę. Za czasów opata Benedykta Birosa (1937-1957) odbyła się koronacja obrazu Matki Bożej Szczyrzyckiej, której dokonał w roku 1939 kardynał, książę Stefan Sapieha. Mimo trudności materialnych w latach II wojny światowej wykonano wiele prac budowlanych. Kolejne prace remontowe zostały podjęte za czasów opata Stanisława Kiełtyki (1957–1971). Nastąpiła wówczas nacjonalizacja dóbr klasztornych, własnością zakonu zostały jedynie budynki przy tzw. Wielkim Dziedzińcu. Część swojej własności opactwo odzyskało dopiero 1991- 1993, dzięki staraniom opata Huberta Kostrzańskiego i ówczesnego przeora Eugeniusza Włodarczyka⁹.

Opis klasztoru

Klasztor, przylegający do kościoła od południa, tworzą cztery piętrowe skrzydła zgrupowane wokół kwadratowego wirydarza. Ich bryły nakrywają dachy dwuspadowe kryte blachą. Jednotraktowe skrzydła są połączone krużgankami. Pomieszczenia na parterze są przekryte sklepieniami krzyżowymi i kolebkowymi z lunetami. Na piętrze występują stropy o konstrukcji drewnianej. Główna klatka schodowa jest zlokalizowana w narożniku południowo-wschodnim. Zakrystia i kapitułarz znajdują się w skrzydle wschodnim, refektarz w skrzydle południowym, a biblioteka w zachodnim¹⁰. Przy południowej części skrzydła wschodniego wznosi się piętrowy obiekt wzniesiony na planie wydłużonego prostokąta, częściowo przylegający do wschodniej elewacji skrzydła wschodniego. Jego część południowa to dawny dom opata. Do wschodniej elewacji tego obiektu przylegają schody z jednym biegiem od północy i drugim od południa. Ich stopnie są wykonane z kamienia. Wejście do tego budynku, półkoliście zamknięte, znajduje się po północnej stronie schodów.

Dwukondygnacyjne elewacje zabudowy klasztornej wieńczą profilowane gzymsy podokapowe. Elewacje od strony wirydarza są opięte masywnymi przyporami, sięgającymi prawie do parapetów okien na piętrze. Ich nakrywy tworzy miedziana blacha. Okna w wirydarzu na parterze są zamknięte łukiem półkolistym i objęte kamieniarką z piaskowca. Z tego samego materiału są wykonane małe okna na piętrze. Narożniki skrzydła zachodniego wspierają masywne szkarpy. Dwa szczyty tego samego

⁹ E. Łużyńska, *Dzieje budowy opactwa*, s. 45--78

¹⁰ Katalog zabytków Sztuki w Polsce, tom I pod red. Jerzego Szablowskiego, Zeszyt 7 Powiat Limanowski, oprac. J. Dutkiewicz, Warszawa 1951, s. 17; Zabytki Sztuki w Polsce. Małopolska, Warszawa 2016, s. 1372

skrzydła, okonturowane liniami wklęsło-wypukłymi, są ozdobione węgkami oraz rozetą pośrodku. Pod nią występują trzy półkoliście zamknięte węgki. Do klasztoru prowadzi kilka wejść. Wejście główne mieści się w elewacji południowej, w drugiej osi od zachodu. Ilość okien na parterze i piętrze jest zróżnicowana. Wszystkie mają zbliżoną wielkość i najczęściej formę prostokąta stojącego. Niektóre z nich są zamknięte łukiem półkolistym. Nad oknami znajdują się zwieńczenia w postaci profilowanego gzymsu. Kilka otworów okiennych w elewacji wschodniej obejmuje kamieniarka z piaskowca. Są to prostokątne otwory o zróżnicowanej wielkości. Na czole kamiennego nadproża jednego z okien znajduje się tarcza herbowa oraz data „1572”.

Do klasztoru należy też dziedziniec kościelny. Jest to niewielki prostokątny plac przylegający krótszym bokiem do kruchty zachodniej. Po tej stronie znajduje się wejście prowadzące do kruchty, poprzedzone dwoma stopniami. Wejście obejmuje półkoliście zamknięty portal z piaskowca. Te otynkowaną i wysoką ścianę wieńczy ceglany krenelaż. Południowy bok dziedzińca to zarazem północna elewacja klasztornej skrzydła zachodniego, w której znajduje się również furta klasztorna. Plac od strony północnej zamyka wysoki mur ogrodzenia, którego koronę zabezpiecza dwuspadowy daszek kryty dachówką ceramiczną. W tym obustronnie otynkowanym murze istnieje przejście – półkoliście zamknięta furta objęta kamieniarką z piaskowca. W licu muru północnego są od strony dziedzińca osadzone różnej wielkości tablice pamiątkowe. W zachodnim boku dziedzińca istnieje obszerna brama zwana „Opacką”, która od strony zewnętrznej prezentuje się bardzo okazale. Jest to duży, półkoliście zamknięty otwór objęty kamieniarką, flankowany po bokach węgarów zdwojonymi pilastrami. Całość wieńczy rozerwany naczółek. Między jego ramionami jest ustawiona na postumencie kamienna figura Niepokalanej z gwiaździstą aureolą. Dolna strefa postumentu ma formę kartusza obejmującego wizerunek gryfa (herb fundatora). Na ramionach rozerwanego naczółka są ustawione sterczyny pokryte ornamentyką rokokową. Węgry otworu bramnego mają prostą formę. Na ich profilowanych impostach opiera się archiwolta z kluczem w strzałce, na którym widnieje zniszczona już data „1761”. Mur po bokach bramy przechodzi w formę ćwierćkoliście wybrzuszoną dobijając do narożnych filarów opiętych pilastrami. Na kapitelach tych filarów są ustawione figury świętych. Na północnym znajduje się rzeźba biskupa, a na południowym figura zakonnika, zapewne św. Bernarda, trzymającego w rękach krzyż i narzędzia męki Pańskiej, zwane *arma Christi*. Wybrzuszone odcinki muru wieńczy profilowany gzyms, na którym przy samej bramie wiją się jeszcze wydłużone woluty.

Całość tej kompozycji opiera się na niskim cokole. Rzeźby i wszystkie elementy architektoniczne są wykonane z piaskowca. Wejście na dziedziniec kościelny poprzedzają siedmiostopniowe schody założone na planie półkola.

Przyjmuje się, że skrzydło wschodnie wzniesiono w XIV i XV wieku, a pozostałe dopiero w XVII stuleciu. Według Łużyńskiej w pierwszej fazie, czyli w trakcie budowy kościoła, wzniesiono także dom wschodni. U schyłku średniowiecza klasztor składał się z murowanego domu wschodniego, zachodniego i wolno stojącego budynku, być może gospodarczego, na zachodzie. Prawdopodobnie piętra tych budynków były drewniane i pokryte gontem. Dom zachodni był prawdopodobnie przeznaczony dla konwersów. Po jego zachodniej stronie zbudowano kolejny obiekt (gospodarczy), który obecnie stanowi środkową część skrzydła zachodniego¹¹. Obecna bryła zabudowy klasztornej jest efektem nowożytnych prac budowlanych, prowadzonych od XVI do XVIII wieku.

Literatura:

- J.M. Marszalska, Katalog Inkunabułów Biblioteki Opactwa oo. Cystersów w Szczyrzycu, Tyniec 2002.
- E. Łużyńska, J.M. Marszalska, Szczyrzyc. Dzieje budowy opactwa cysterskiego. Wrocław 2005.
- J.M. Marszalska, W. Graczyk. Opaci i przeorzy klasztoru oo. Cystersów w Szczyrzycu od XIII – XX wieku, Tyniec 2006.
- J.M. Marszalska, Biblioteka opactwa cystersów w Szczyrzycu do końca XIX stulecia. Dziedzictwo wieków, Tarnów 2007.
- J.M. Marszalska, Opactwo cystersów w Szczyrzycu od XIII do końca XX wieku. Dzieje – Gospodarka – Kultura, Kraków 2011, s.506.
- Jolanta M. Marszalska, Folwarki klasztoru cystersów w Szczyrzycu od XVII do XX wieku w świetle zachowanych inwentarzy, (The Cistercian monastic granges in Szczyrzyc in the 17th to the 20 th centuries as presented in the original inventories), "Architectus", 3/35/2013, s. 27-45.
- Jolanta M. Marszalska, Spory i procesy graniczne w dobrach klasztoru szczyrzyckiego za rządów opata Piotra Borowskiego i Joachima Cieniawskiego w latach 1565-1607, "Saeculum Christianum", 20/2013, s.75-84.
- Jolanta M. Marszalska, Próby odzyskania klasztoru cysterskiego w Wistyczach podejmowane przez opata szczyrzyckiego Teodora Magierę w latach 1927-1935, w: Klasztory mnisze na wschodnich terenach dawnej Rzeczypospolitej od XVI do początku XX wieku, red. J. Gwóźdź, R. Witkowski, A.M. Wyrwa, Poznań 2014, s.103-111.

---

¹¹ E. Łużyńska, *Dzieje budowy opactwa*, s.29, 31

- Jolanta M. Marszalska, Zapiski kronikarskie dotyczące szkód i klęsk elementarnych w źródłach archiwalnych klasztoru szczyrzyckiego w XVII i XVIII wieku, "Saeculum Christianum", 21/2014, s. 131-140.
- Jolanta M. Marszalska, Darowizny, legaty testamentowe i inne sposoby nabywania ksiąg do biblioteki cystersów w Szczyrzycu w okresie staropolskim. Donations, testamentary depositions and other ways of acquiring books for the Cistercian library in Szczyrzyc in the Old Polish period. "Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne", 103/2015, s. 179-197.
- Jolanta M. Marszalska, Prepozyci cysterscy parafii ludźmierskiej do początków XIX wieku w świetle dokumentów z archiwum opactwa cystersów w Szczyrzycu, "Almanach Historyczny", 19/2017, s. 39-48.
- Jolanta M. Marszalska, Skryptoria klasztorne i średniowieczne ustawodawstwo cysterskie o księżce. „Saeculum Christianum”, 23/2017, s. 68-74.
- Der Krakauer Wojewode Teodor Gryfita (gest. nach 1237) und die Hl. Kunigunde von Polen aus der Árpáden-Dynastie (1234-1292) als Stifter der ältesten Klöster im Podhale „Saeculum Christianum”, 25/2018, s. 85-94.
- Jolanta M. Marszalska, Ubogie piękno. Idea ascezy i prostoty w kościołach cysterskich w świetle Apologii do opata Wilhelma św. Bernarda z Clairvaux. „Ethos” 32(2019) nr 3(127) 219-231.
- Jolanta M. Marszalska, “Pro Bibliotheca Monasterii Cisterciensis legavit”. Darowizny i legaty opatów szczyrzyckich na rzecz biblioteki klasztornej w epoce staropolskiej. w: Książki mają swoją historię. Studia ofiarowane Profesor Barbarze Bieńkowskiej. Red. J. Puchalski przy współpracy E. Maruszak, Warszawa 2021, s. 556 -573.
- Jolanta M. Marszalska, Grenzstreiten der Zisterzienser von Zyrich (Szczyrzyc) mit kleinpolnischen Klöstern verschiedener Ordensobservanz (Chorherren vom Heiligen Geist, Dominikaner, Unbeschuhte Karmeliten) vom 15. bis zum Ende des 18. Jhs. „Saeculum Christianum“, 2/2021, s. 95-112.

STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Stan zachowania tynków i sztukatorskich dekoracji architektonicznych oraz elementów kamiennych, drewnianych i metalowych wymaga interwencji konserwatorskiej.

Już ekspertyza konstrukcyjna stanu technicznego obiektu¹² potwierdziła, że większość uszkodzeń wynika z wieloletniego oddziaływania czynników atmosferycznych, powodujących zawilgacanie materiałów co skutkuje m.in. rozwojem mikroorganizmów, degradacją tynków, osłabieniem materiału kamiennego i drewnianego, korozją elementów metalowych. Niszczące oddziaływanie czynników zewnętrznych jest nieuniknione nawet mimo prac, które zostały stosunkowo niedawno przeprowadzone w obrębie przedmiotowych elewacji (lata 2003 - 2004). Dwudziestowieczny materiał ikonograficzny dotyczący szczyrzyckiego opactwa potwierdza wieloletnie problemy z niszczeniem zarówno tynków jak i elementów kamiennych.

il. 3 Widok opactwa oo. cystersów w Szczyrzycu, strona zachodnia, 1920 r. Widoczne problemy z niszczącymi tynkami. [w:] www.fotopolska.eu

¹² Ekspertyza konstrukcyjna stanu technicznego w aspekcie projektowanego remontu elewacji budynku klasztoru i części muru ogrodzenia w zespole zabudowy klasztornej oo. cystersów w Szczyrzycu, opr. mgr inż. Tomasz Wróbel, czerwiec 2025 r.

il. 4 Widok opactwa oo. cystersów w Szczyrzycu, strona zachodnia, brama „Opacka”, 1937 r. Widoczne niszczące elementy kamienne oraz tynki. [w:] www.fotopolska.eu

Głównym czynnikiem niszczącym elementy zabytkowe zlokalizowane na zewnątrz jest wilgoć. Woda jest uniwersalnym rozpuszczalnikiem stąd zdolna jest degradować materiały zabytkowe poprzez systematyczne rozpuszczanie spoiwa, wymywanie zapraw czy wręcz mechaniczne wypłukiwanie słabszych fragmentów. Stąd niezmiernie istotne jest zabezpieczenie elewacji zewnętrznych przed jej działaniem. Niestety, jak obserwujemy w przypadku elewacji budynku klasztoru i fragmentów muru ogrodzenia, pojawiły się problemy, które przyczyniły się do przyspieszenia procesów niszczenia. Zniszczenia nasiliły się w miejscach narażonych szczególnie na zalewanie wodą opadową: na wysokości rur spustowych, wysuniętych z lica oszkarpowań, lica elewacji w strefie cokołowej¹³. W obrębie tynków obserwujemy przypowierzchniowe pęknięcia,

¹³ W strefie cokołowej ujawniają się ślady degradacji tynków (odbarwienia, glony, odparzenia warstw malarskich od tynku lub całej grubości tynku od muru), związane z podciąganiem w murach wilgoci z

ubytki o zróżnicowanej wielkości, odspojenia dużych płaszczyzn, pęcherze zarówno z zapraw jak i powłoki malarskiej, przebarwienia. Odspojone tynki z czasem osypują się bądź odpadają.

Widoczne są także wtórne, liczne naprawy wykonane m.in. zaprawami na bazie spoiwa cementowego. Zaprawy te, przez wzgląd na dużą szczelność i twardość cementów, odspajają się od podłoża. Tak wykonane uzupełnienia są nieestetyczne, całkowicie zaburzając historyczny charakter obiektu. Zniszczenia nasilone są w dolnych strefach elewacji, w bezpośrednim sąsiedztwie wadliwych zabezpieczeń, rynien i rur spustowych, parapetów, szkarp, sztukaterii. Wspomniane problemy z systemem odprowadzania wody opadowej spowodowały znaczną destrukcję. Częściowo tynki odpadły odsłaniając spodnie warstwy. Nasilone w strefie cokołowej zniszczenia mogą natomiast wynikać z działania wody rozbryzgowej oraz podciągania wilgoci z gruntu – jak wspomniano wcześniej dla ograniczenia wpływu podciągania kapilarnego opracowano projekt izolacji przeciwwilgociowej [Projekt Budowlany i Projekt Techniczny: „Roboty budowlane przy izolacji przeciwwilgociowej ścian budynków klasztoru i kościoła oraz muru ogrodzenia.” (arch. Janusz Ćwiek – wrzesień 2023)] z 2023 roku – dotychczas niezrealizowany. Obecność wilgoci zapewne wiąże się z transportem soli rozpuszczalnych w wodzie, które krystalizując w porach przypowierzchniowych przyspieszają degradację substancji budowlanej. Gromadzenie się wody w różnego rodzaju zagłębieniach i pęknięciach spowodowało dodatkowo rozwój mikroorganizmów, który uwidacznia się w postaci zielonkawych przebarwień i nalotów o zróżnicowanym wyglądzie. Problem ten nasilony jest w strefach zacienionych, gdzie możliwość odsychania murów jest ograniczona.

Zastosowana podczas poprzedniego remontu powłoka malarska sprawia wrażenie silnie uszczelniającej podłoże co objawia się licznymi pęcherzami, pod którymi trwa dezintegracja zapraw.

W obrębie elewacji obserwuje się także nawarstwienia pochodzenia atmosferycznego. Według opracowania *Szczyrzyc. Dzieje budowy opactwa cysterskiego* (Ewa Łużyńska, Jolanta Małgorzata Marszałska – Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej

---

poziomu terenu, w związku ze słabo przepuszczalnym podłożem. Dla ograniczenia wpływu podciągania kapilarnego opracowano projekt izolacji przeciwwilgociowej [Projekt Budowlany i Projekt Techniczny: „Roboty budowlane przy izolacji przeciwwilgociowej ścian budynków klasztoru i kościoła oraz muru ogrodzenia.” (arch. Janusz Ćwiek – wrzesień 2023)] z 2023 roku – dotychczas niezrealizowany. [w:] Ekspertyza konstrukcyjna stanu technicznego w aspekcie projektowanego remontu elewacji budynku klasztoru i części muru ogrodzenia w zespole zabudowy klasztornej oo. cystersów w Szczyrzycu, opr. mgr inż. Tomasz Wróbel, czerwiec 2025 r.

2005), w latach 2003-2004 wykonano na znacznej części elewacji prace remontowe, polegające na skuciu istniejących tynków i ich odtworzenie. Wykształcenie się więc zbitej warstwy nawarstwień atmosferycznych nie mogło mieć miejsca ze względu na zbyt krótki czas jaki upłynął od ostatniego remontu przedmiotowych elewacji – są to więc luźne, cienkie warstwy, które w połączeniu z zaciekami i przebarwieniami miejscowo intensyfikują zaburzenie estetyki.

Ponadto widoczne są zniszczenia natury mechanicznej – szereg wtórnie wykonanych otworów, ubytków, otarć i zarysowań. Widoczne są pojedyncze kable poprowadzone w sposób przypadkowy na powierzchni elewacji.

Elementy kamienne elewacji jak portale, obramienia okien, schody przy elewacji wschodniej klasztoru, brama "Opacka", elementy ogrodzenia wymagają interwencji konserwatorskiej. Wszystkie elementy wykonane zostały z piaskowca. Ich stan zachowania jest zróżnicowany i uzależniony m.in. od metryki detalu oraz narażenia na bezpośrednie działanie czynników atmosferycznych (brak osłonięcia, zadaszienia). Przyczyny zniszczeń wspomniane przy opisie tynków wpływają także na niszczenie kamieniarki. W wyniku oddziaływania wilgoci oraz soli rozpuszczalnych w wodzie porowaty piaskowiec rozwarstwia się, pudruje, odspaja. Powierzchnia jest zabrudzona, miejscami wypłukana. Zabrudzenia powierzchni, wynikające z reakcji zachodzących w środowisku, są w szczególności widoczne w obrębie górnych partii bramy „Opackiej”. Widoczny jest szereg ubytków o różnej wielkości oraz pęknięć. Część rozwarstwień oraz pęknięć wynika z budowy kamienia – kamień rozwarstwia się wzdłuż warstw sedymentacyjnych. Zaprawa spoinująca miejscami całkowicie wykruszyła się. Linia łącząca kamieniarkę z wyprawami wymaga korekty. W wielu przypadkach sąsiednie tynki nieestetycznie nachodzą na detale. Lokalnie, w obrębie elementów kamiennych, widoczny jest atak mikrobiologiczny. Natomiast w szczególności jest on zintensyfikowany w obrębie schodów przy wschodniej elewacji klasztoru, włącznie z porastającą tam dziko roślinnością. Wcześniejsze naprawy w obrębie elementów kamiennych polegały na lokalnych uzupełnieniach, w tym nieestetyczną i uszczelniającą zaprawą cementową, lub na zamalowaniu powierzchni powłoką kryjącą farby. Część zapraw spoinujących uzupełniono zaprawą cementową. Wykonano zapewne także wzmocnienie powierzchni lub/ oraz jej hydrofobizację - niestety, aktualnie, obserwuje się wyraźnie wzmocnione partie przypowierzchniowe, pod którymi występuje osłabiony, osypujący się kamień. Powstają kawerny, które z czasem

pogłębiają się. Zaawansowany zakres zniszczeń widoczny jest w szczególności w obrębie bramy „Opackiej” (gzyms nad przejściem). Wspomniana brama, a w szczególności figury i detale zwieńczenia, bardzo intensywnie narażone są na oddziaływanie czynników zewnętrznych. Data „1761” widoczna niegdyś wyraźnie w kluczu nad przejściem jest prawie całkowicie zdegradowana. Kamień w tych miejscach w sposób bardzo intensywny ulega procesom destrukcji.

Elementy metalowe są zabrudzone, często pokryte grubą warstwą farby, w wielu przypadkach farba łuszczy się. Widoczne są ogniska korozji o zróżnicowanym stopniu nasilenia. Figury wchodzące w skład bramy „Opackiej” posiadają atrybuty – są to elementy wykonane z metalu i pozłoczone. Złoto zmatowiło się i zabrudziło, wymaga uzupełnień lub rekonstrukcji.

Drzwi wchodzące w zakres opracowania są w różnym stanie zachowania. W wielu przypadkach farba na powierzchni zmatowiła się, łuszczy się, odspaja miejscowo odsłaniając surowe drewno. Zniszczenia nasilone są w dolnych partiach. Lokalnie drewno rozszczepia się, pęka. Drzwi wymagają korekt przede wszystkim natury estetycznej, lokalnie technicznej. W gorszym stanie zachowania są drzwi rzadziej uczęszczane, które znajdują się m.in. przy wschodniej elewacji klasztoru. Przy wspomnianej elewacji, przy górnym spoczniku schodów, znajdują się drzwi metalowe z elementami drewnianymi. Powierzchnia metalu została kryjąco zamalowana białą farbą, która miejscowo odspaja się i odsłania korodującą powierzchnię metalu. Ślusarka wszystkich drzwi wymaga przeglądu i ewentualnych uzupełnień lub rekonstrukcji. Elementy metalowe drewnianych drzwi (jak np. ćwieki, kratownica), analogicznie do stanu zachowania pozostałych elementów metalowych, przede wszystkim zostały pokryte nieestetyczną powłoką współczesnej farby, która odspajając się odsłania korodujący metal.

Historyczne okno w elewacji wschodniej klasztoru jest w stanie bardzo złym. Powłoka malarska popękała, częściowo odpadła, drewno rozszczepia się i pęka, posiada osłabioną strukturę.

Na wszystkich elementach umożliwiających przesiadywanie dzikiego ptactwa widoczne są nawarstwienia odchodów.

WSTĘPNE WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Elewacje klasztoru, wirydarza oraz fragmenty muru ogrodzeniowego wymagają interwencji konserwatorskiej. Podjęcie działań pozwoli zatrzymać procesy niszczenia i przywrócić założeniu historyczne walory.

Rozpoczęcie prac i postawienie rusztowań umożliwią poszerzenie rozeznania konserwatorskiego w zakresie stanu zachowania wypraw i ich podłoża, elementów kamiennych oraz stratygrafii warstw pokrywających elewacje obiektu. W przypadku odkrycia wartościowych historycznie warstw poddane one zostaną konserwacji zachowawczej a ich kolorystyka stanowić będzie wytyczne do rekonstrukcji¹⁴.

Wtórne, uszczelniające warstwy malarskie, widoczne aktualnie w obrębie elewacji, podlegają usunięciu. Wyprawy przeznaczone do wymiany są to wyprawy wtórne (ze szczególnym uwzględnieniem uszczelniających zapraw cementowych), słabe technicznie, osypujące się, odspojone lub rozwarstwione, których konserwacja nie dałaby oczekiwanego rezultatu. Odsłonięte w czasie prac historyczne wątki murów zostaną zinwentaryzowane fotograficznie. Uzupełnienia dotyczące wypraw obejmują wypełnienie wszelkich braków, tak aby uzyskać powierzchnię niezbędną jako podłoże warstwy malarskiej. W przypadku obecności nadmiernych ilości soli rozpuszczalnych w wodzie wprowadzony zostanie system tynków renowacyjnych kumulujących w swojej strukturze wspomniane zagrożenie.

Rekonstrukcja kolorystyki elewacji poprzedzona zostanie poszerzonym rozeznaniem konserwatorskim nawarstwień, w miarę potrzeb uzupełniona badaniami laboratoryjnymi. Na tej podstawie przygotowane zostaną propozycje odtworzenia historycznej kolorystyki zabytku. W przypadku braku historycznej kolorystyki in situ zakłada się wprowadzenie złamanej bieli (tzw. stara biel). W przypadku odnalezienia najstarszych warstw malarskich oraz tynkarskich, wykonana zostanie w ich obrębie konserwacja zachowawcza, w tym inwentaryzacja fotograficzna, a następnie zostaną one odizolowane od współczesnych powłok i zakryte.

Partie wątków odsłoniętych w wyniku usunięcia wtórnych i zniszczonych wypraw

---

¹⁴ Prawdopodobnie zachował się fragment historycznych wymalowań co zostało wspomniane w opracowaniu: Ewa Łużyńska, Jolanta Małgorzata Marszałska, *Szczyrzyc. Dzieje budowy opactwa cysterskiego*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2005 r.

zaleca się osuszać i jednocześnie dezynfekować przy pomocy mikrofal. W ich obrębie zostanie wykonana konserwacja techniczna polegająca na wykonaniu wspomnianej wcześniej dezynfekcji i osuszaniu, uzupełnień wątków, uzupełnień zaprawy spoinującej – w zakresie, który pozwoli na uzyskanie stabilnego podłoża pod nowowprowadzane wyprawy.

Elementy kamienne podlegają konserwacji technicznej i estetycznej. Podlegają oczyszczeniu metodami mechanicznymi, np. mikropiaskarką z kruszywem o odpowiednio dobranej frakcji lub metodą ablacji laserowej. Należy zwrócić uwagę na bardzo zły stan powierzchni i konieczność zachowania szczególnej ostrożności podczas oczyszczania. Dopuszcza się lokalne doczyszczanie metodami chemicznymi. Powierzchnie, które wtórnie zostały zamalowane współczesnymi powłokami malarskimi podlegają odsłonięciu. Następnie zaleca się dezynfekcję chemiczną poszczególnych elementów, przeprowadzenie odsalania kamieni metodą migracji soli do rozszerzonego środowiska, wzmacnianie w miejscach o osłabionej strukturze. Większe ubytki kamieni uzupełnione zostaną taszlami z piaskowca o właściwościach estetycznych zbliżonych do oryginału. Mniejsze ubytki wypełnione będą zaprawą mineralną. Zaleca się barwienie uzupełnień w masie sypkimi pigmentami, aby uniknąć konieczności scalania kolorystycznego co zawsze stanowi dodatkową blokadę przy odparowywaniu wilgoci ze struktury kamieni. W przypadku konieczności miejscowego scalenia kolorystycznego uzupełnień należy wykonać je metodą punktowania, tak aby nie wprowadzać ciągłej powłoki. Część obramień okiennych zachowała się w niepełnej formie a podczas ostatnich prac konserwatorskich forma ta nie została przywrócona. Zaleca się pozostawienie takiego rozwiązania w szczególności w partii obramień w obrębie elewacji wschodniej klasztoru. W przypadku posiadania niepodważalnych przesłanek do rekonstrukcji oraz wskazań natury estetycznej (część niedopowiedzianych form może wprowadzać dysonans estetyczny) należy wykonać rekonstrukcję ubytków. Należy zrekonstruować datę 1761” w obrębie bramy „Opackiej”.

W obrębie elementów metalowych usunięciu podlegają wtórne, zniszczone powłoki malarskie oraz, przede wszystkim, produkty korozji. Następnie miejsca te zostaną zabezpieczone warstwą antykorozyjną oraz powłoką zewnętrzną nawiązującą kolorystyką do historycznych rozwiązań. W przypadku ubytków bądź braków

wykonana zostanie rekonstrukcja brakujących elementów lub ich naprawa. Złocenie w obrębie atrybutów figur bramy „Opackiej” podlega rekonstrukcji w partii ubytków. Dopuszcza się rekonstrukcję całej powierzchni złoczeń w celu uzyskania optymalnego efektu estetycznego.

Drzwi znajdujące się w obrębie zakresu działań podlegają pracom polegającym na wykonaniu koniecznych napraw ślusarskich oraz odświeżeniu lub rekonstrukcji ich kolorystyki wraz z koniecznymi naprawami i wymianami zniszczonych partii. W miarę potrzeb przedmiotowe elementy drewniane podlegają dezynfekcji i dezynsekcji. Powierzchnie metalowej kratownicy drzwi bramy „Opackiej” oraz pozostałych elementów metalowych wymagają oczyszczenia oraz odnowienia powłoki antykorozyjnej i nawierzchniowej.

Równolegle sformułowany został projekt prac budowlanych¹⁵. Realizacja jego zakresu pozwoli na lepsze zabezpieczenie obiektu na przyszłość i przywrócenie historycznej estetyki obiektowi.

Wszystkie prace poprzedzone zostaną dokumentacją fotograficzną zastanego stanu zachowania obiektu. Prace prowadzone będą pod nadzorem dyplomowanego konserwatora dzieł sztuki. W miarę konieczności zostanie nawiązana współpraca z badaczem architektury w celu analizy ewentualnie odsłoniętych, pierwotnych rozwiązań architektonicznych obiektu.

---

¹⁵ *Remont elewacji budynku klasztoru, remont części muru ogrodzenia w zespole zabudowy klasztornej oo. cystersów w Szczyrzycu*, opr. mgr inż. arch. Janusz Ćwiek, lipiec 2025 r.

PROPONOWANE POSTĘPOWANIE KONSERWATORSKIE

Tynki

1. Mechaniczne usunięcie wtórnych, zniszczonych zapraw tynkarskich, ze szczególnym uwzględnieniem zapraw cementowych wraz z współczesną, uszczelniającą powłoką malarską.
2. W przypadku odsłonięcia wartościowych historycznie wypraw i warstw malarskich, przeprowadzenie konserwacji zachowawczej polegającej na podklejeniu odspojonych tynków metodą iniekcji zaczynem wapienno-cementowym lub preparatem mineralnym ICS 2K firmy Remmers, wzmocnieniu struktury osłabionych zapraw np. preparatem na bazie estrów kwasu krzemowego, impregnację pudrujących się i rozwarstwionych powłok malarskich roztworem żywicy akrylowej oraz odizolowanie historycznych warstw od współczesnych tynków np. pobiałą wapienną.
3. Mechaniczne usunięcie osłabionych spoin w obrębie odsłoniętego wątku muru.
4. Oczyszczenie zapraw oraz odsłoniętego miejscowo wątku poprzez zastosowanie metody strumieniowo-ściernej lub innej pozwalającej na usunięcie pozostałości wtórnych nawarstwień w koniecznym zakresie. Metoda zostanie wybrana na podstawie prób.
5. Ewentualne miejscowe chemiczne doczyszczanie powierzchni.
6. Dezynfekcja miejsc skażonych mikrobiologicznie poprzez zastosowanie np. preparatu biobójczego firmy Altax. W celu osuszania i dezynfekcji zaleca się wykorzystanie metody mikrofal.
7. Podklejenie spękań oraz odspojień zapraw metodą iniekcji np. zaczynem wapienno-cementowym (biały cement), ewentualnie ICS 2K firmy Remmers.
8. Wykonanie lokalnego szpałdowania i przemurowań wątku.
9. Odtworzenie tynków w obrębie strefy gdzie zidentyfikowana zostanie nadmierna ilość soli rozpuszczalnych w wodzie, poprzez zastosowanie systemu tynków renowacyjnych WTA (decyzja zostanie podjęta po wykonaniu analizy ewentualnych zasoleń) np. firmy Optolith:
  - a. Uzupełnienie ubytków spoin tynkiem renowacyjnym WTA - Optosan ASP;
  - b. Obrzutka renowacyjna WTA – Optosan HSB;
  - c. Wyrównawczy tynk renowacyjny WTA – Optosan ASP;
  - d. Tynk nawierzchniowy renowacyjny WTA – Optosan USP.

10. Uzupełnienie ubytków tynków poza strefą zasoloną poprzez zastosowanie wypraw wapienno-trasowych np. firmy Optolith:
  - a. Tynk podkładowy - Optosan RenoPutz (frakcja 0-4mm).
11. Wprowadzenie w koniecznym zakresie szlichty unifikującej charakter powierzchni w obrębie pozostawionych tynków historycznych, tynków renowacyjnych oraz uzupełnień tynków poprzez zastosowanie zaprawy np. wapienno-trasowej firmy Optolith - Optosan RenoPutz (frakcja 0-1 lub 0-2mm).
12. Odtworzenie kolorystyki poprzez zastosowanie systemu farb i gruntów np. firmy Caparol, Keim.

Sztukatorskie dekoracje architektoniczne

1. Mechaniczne usunięcie wtórnych, zniszczonych wypraw, ze szczególnym uwzględnieniem zapraw cementowych wraz z współczesną, uszczelniającą powłoką malarską.
2. W przypadku odsłonięcia wartościowych historycznie wypraw i warstw malarskich, przeprowadzenie konserwacji zachowawczej polegającej na podklejeniu odspojonych zapraw metodą iniekcji zaczynem wapienno-cementowym lub preparatem mineralnym ICS 2K firmy Remmers, wzmocnieniu struktury osłabionych zapraw np. preparatem na bazie estrów kwasu krzemowego, impregnację pudrujących się i rozwarstwionych powłok malarskich roztworem żywicy akrylowej oraz odizolowanie historycznych warstw od współczesnych tynków np. pobiałą wapienną.
3. Mechaniczne usunięcie osłabionych spoin w obrębie odsłoniętego rdzenia sztukaterii.
4. Oczyszczenie zapraw oraz odsłoniętego miejscowo wątku poprzez zastosowanie metody strumieniowo-ściernej lub innej pozwalającej na usunięcie pozostałości wtórnych nawarstwień. Metoda zostanie wybrana na podstawie prób.
5. Ewentualne miejscowe chemiczne doczyszczenie powierzchni.
6. Dezynfekcja miejsc skażonych mikrobiologicznie poprzez zastosowanie np. preparatu biobójczego firmy Altax.
7. Podklejenie spękań oraz odspojień zapraw metodą iniekcji np. preparatem ICS 2K firmy Remmers lub zaczynem wapienno-cementowym (większe szczeliny).
8. Wykonanie miejscowych uzupełnień rdzenia sztukaterii poprzez zastosowanie współczesnych materiałów.

9. Odtworzenie ubytków wypraw w obrębie dekoracji sztukatorskich poprzez zastosowanie zapraw np. firmy Optolith:
  - a. Zaprawa rdzeniowa – Optosan StuckoGrob;
  - b. Zaprawa wierzchnia – Optosan StuckoFein.
10. Odtworzenie kolorystyki poprzez zastosowanie systemu farb i gruntów np. firmy Caparol, Keim.

Elementy kamienne

1. Mechaniczne usunięcie luźnych nawarstwień oraz wtórnych, nieestetycznych oraz słabych technicznie uzupełnień ubytków i zaprawy spoinującej.
2. Oczyszczenie powierzchni kamieniarki z luźnych i zbitych nawarstwień, w tym współczesnych powłok malarskich. Proponuje się zastosowanie metody strumieniowo-ściernej (mikropiaskarka o odpowiednio dobranym materiale ściernym i ciśnieniu) lub metody ablacji laserowej. Przed przystąpieniem do prac należy wykonać próby w celu doboru optymalnej metody, która nie naruszy pierwotnej powierzchni elementów zabytkowych.
3. Mechaniczne doczyszczenie powierzchni za pomocą delikatnych szczotek, noży szewskich, skalpeli itp.
4. Chemiczne doczyszczenie powierzchni - w miarę potrzeb, np. poprzez użycie preparatu Clean FP firmy Remmers. Rodzaj preparatu zostanie dostosowany do rodzaju nawarstwień.
5. Dezynfekcja powierzchni kamieni preparatem dostosowanym do rodzaju ataku mikrobiologicznego oraz nienaruszającym powierzchni kamieni, np. BFA firmy Remmers. Preparat naniesiony zostanie metodą natrysku lub powlekania.
6. Odsalanie miejsc o podwyższonym stopniu zasolenia poprzez wykorzystanie metody migracji soli do rozszerzonego środowiska.
7. Mechaniczne doczyszczenie powierzchni kamienia po wykonanym zabiegu odsalania.
8. Wzmacnianie osłabionych partii kamieni poprzez użycie związków krzemoorganicznych o stopniu wytrącenia żelu krzemionkowego dostosowanym do lokalnych potrzeb.
9. Uzupełnienie ubytków mineralną zaprawą np. RM firmy Remmers barwioną w masie na kolor kamienia o frakcji wypełniacza dostosowanej do oryginału. W razie potrzeby wykonane zostaną zbrojenia „pajęczkami” z drutu nierdzewnego.

10. Uzupełnienie większych ubytków poprzez zastosowanie taczki kamiennych piaskowcowych lub współczesnych materiałów o właściwościach estetycznych zbliżonych do oryginału.
11. Uzupełnienie ubytków zaprawy spoinującej mineralną zaprawą np. Optosan TrassMörtel firmy Optolith barwioną w masie na kolor historycznej zaprawy spoinującej o frakcji wypełniacza dostosowanej do oryginalnej spoiny.
12. Ewentualne scalenie kolorystyczne uzupełnień np. laserunkową farbą krzemianową Keim Restauro-Lasur. Zakres scaleń należy ograniczyć do minimum, a w przypadku konieczności ich zastosowania wykonać je metodą punktowania.

Elementy drewniane

1. Mechaniczne oczyszczenie powierzchni drewna z zabrudzeń.
2. Chemiczne doczyszczenie drewna z wtórnych, zniszczonych i nieestetycznych powłok malarskich – w zależności od elementu zakres prac zostanie dostosowany do lokalnych potrzeb.
3. Dezynfekcja i dezynsekcja miejsc skażonych mikrobiologicznie i zaatakowanych przez owadzie szkodniki drewna wykonana metodą powlekania lub opryskiwania.
4. Wzmocnienie osłabionych partii drewna.
5. Sklejenie rozszczepionych fragmentów drewna oraz wypełnienie pęknięć.
6. Ewentualne uzupełnienie większych ubytków, listew, desek flekami wykonanymi z materiału zbliżonego właściwościami do oryginału.
7. Uzupełnienie mniejszych ubytków poprzez zastosowanie np. masy uzupełniającej Axson SC 258.
8. Rekonstrukcja brakujących elementów.
9. Konserwacja elementów metalowych – zgodnie z proponowanym postępowaniem przy elementach metalowych.
10. Odtworzenie lub uzupełnienie powłok malarskich wybranych elementów drewnianych.

Elementy metalowe

1. Mechaniczne oczyszczenie powierzchni z nawarstwień (m.in. zbitych produktów korozji oraz zniszczonych warstw zabezpieczających) za pomocą szczotek, skalpeli, waty stalowej, papierów ściernych itp.
2. Ewentualne chemiczne doczyszczanie powierzchni ze zniszczonych powłok malarskich poprzez zastosowanie preparatów rozpuszczalnikowych.
3. Naprawy lub wymiana ślusarki drzwiowej i okiennej.
4. Ewentualna rekonstrukcja zniszczonych, niezachowanych elementów.
5. Odtłuszczenie powierzchni przy pomocy rozpuszczalników organicznych.
6. Naniesienie powłoki malarskiej z farby podkładowej i nawierzchniowej np. w technologii poliwinylowej (np. Lowikor i Lowigraf firmy Polifarb-Łódź).
7. Rekonstrukcja lub uzupełnienia złoczeń w obrębie atrybutów figur świętych bramy „Opackiej” np. w następującej technologii:
  - a. Mechaniczne i chemiczne oczyszczenie powierzchni.
  - b. Izolacja powierzchni poprzez naniesienie pierwszej warstwy Kölner Instscoll System BASE.
  - c. Wykonanie podkładu pod złoczenie poprzez zastosowanie drugiej warstwy Kölner Instscoll System BASE.
  - d. Aktywowanie warstwy Kölner Instscoll System BASE poprzez zastosowanie produktu Kölner Instscoll System Activator.
  - e. Złoczenie płatkami złota o grubości płatków dostosowanej do ekspozycji atrybutów na zewnątrz - 23 $\frac{3}{4}$ kt th14.
  - f. Dodatkowe zabezpieczenie powłoki złota warstwą np. żywicy akrylowej - Paraloidu B44 (Incrall) lub lakieru Südwest C60.

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA